

МІФОПОЕТИКА ЗБІРКИ «ЗЕМЛЯ ЗАГУБЛЕНИХ, АБО МАЛЕНЬКІ СТРАШНІ КАЗКИ» КАТЕРИНИ КАЛИТКО

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія

Випуск 2 (50)

УДК 821.161.2-343.09

DOI: 10.24144/2663-6840/2023.2(50).524–529

Кузьма О. Міфологізм збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» Катерини Калитко; кількість бібліографічних джерел – 15; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано книжку «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» сучасної української письменниці, лауреатки Шевченківської премії 2023 року Катерини Калитко. Збірка вийшла друком 2017 року, за неї авторка отримала премію «Книга року ВВС».

Мета статті – проаналізувати міфопоетичні коди збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки». Для досягнення мети було виконано такі завдання: розглянуто міфологізм указаної книги в контексті досягнень сучасної української постмодерністської літератури; розкрито специфіку трактування архетипних образів у поезії збірки; визначено засоби трансформації міфологічних сюжетів у новелах Катерини Калитко; з'ясовано особливості художнього мислення авторки. Стаття ґрунтується на теоретичних засадах сучасного літературознавства в аспекті вивчення міфологізму в художніх творах, на прийомах психологічного, культурно-історичного, герменевтичного й типологічного методів аналізу літературних текстів.

Наголошено, що прозові тексти Катерини Калитко зі збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» є новаторськими за способом трактування загальнолюдських проблем, вони відображають неповторний авторський міфосвіт. Міфологічна концепція буття в новелах письменниці формується на основі ключових образів-архетипів землі, води, повітря, вогню. Також вагому роль у структурі текстів відіграють образи-символи каменю («Вода», «Каштелян»), змії («Володарка зміїв») та ін.

Катерина Калитко виявляє нові можливості міфологізму в просторі постмодерністського тексту, розкриває універсальні проблеми людського буття, моделює психологічні стани особистості в інтер'єрі різних історичних епох. У збірці «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» актуалізуються питання гендеру, тілесності, самоідентичності, автентичності буття, пошуків смислу існування, і міфологічна призма, крізь яку розгортаються сюжети новел письменниці, надає творам художньої універсальності, позачасовості.

Ключові слова: сучасна література, постмодернізм, новела, Катерина Калитко, міфопоетика, міфологізм, казка.

Постановка проблеми. Катерина Калитко – самобутня сучасна українська письменниця, авторка збірок ліричних та прозових текстів («Посібник зі створення світу», «Діалоги з Одисеем», «Катівня. Виноградник. Дім», «Орден мовчальниць», «Люди з дієсловами»; «М.істерія», «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» та ін.), перекладачка, лауреатка численних літературно-мистецьких премій. У 2023 році отримала Національну премію імені Т. Г. Шевченка за поетичну книжку «Орден мовчальниць». Сучасний критик Євген Стасіневич влучно зауважив, що Катерина Калитко «прочиняє двері в день сьогоднішній для української прози – і демонструє їй її ж можливості. Як писати про війну і реальність (коли й живі діалоги, і впізнавані деталі), як ненав'язливо користуватися міфологізмом, як поєднати драматизм і комізм, дозволяючи собі щиро радіти життю, – і все це разом...» [Стасіневич 2017]. Із-поміж окреслених рис творчої манери письменниці, вказаних критиком, вирізняємо міфологізм, що в доробку Катерини Калитко виявляється передусім у форматі первісно-архетипного кодування тексту, який зо-

рієнтований на моделювання міфологічного хронотопу, на актуалізацію позачасових цінностей, на універсальне, художньо-філософське осмислення категорій людського буття. Тому вважаємо, що твори зі збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» Катерини Калитко доцільно проаналізувати саме в розрізі міфокритичних студій.

Аналіз досліджень. Творчість Катерини Калитко завжди перебувала у фокусі рецепції сучасних критиків. Її самобутня манера творчого самовираження, оригінальна мистецька система, філософічність, наративні шукання й неповторна стилістика приваблюють увагу як читачів, так і вчених-літературознавців. Зважаючи на майстерність сучасної авторки в транслюванні актуальних проблем загальнолюдського та національного буття, новаторських способах їх трактування, розуміємо, чому саме Катерина Калитко часто ставала лауреаткою різних літературно-мистецьких премій, зокрема й Національної премії ім. Т. Г. Шевченка (2023).

Збірка «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки», опублікована у львівському «Видавництві Старого Лева», так само здобула визна-

ння читацької аудиторії та достойну оцінку фахівців (премія «Книга року ВВС» в 2017 р.). Щойно книжка вийшла друком, як на неї з'явився ряд літературно-критичних відгуків на різних інтернет-платформах (Євген Стасіневич [Стасіневич 2017], Олег Коцарев [Коцарев 2017], Тарас Лютий [Лютій 2017], Ганна Улюра [Улюра 2017] та ін.). Євген Стасіневич, зокрема, порівнюючи міфологізм творів Маріанни Кіяновської у збірці «Стежка вздовж річки» та Катерини Калитко «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки», зауважив, що в Кіяновської «була концентрована пульсуюча міфологічність із западанням у найдавніші безодні», а в Калитко оприявлені «міфологічно забарвлені метафори на опис дня сьогоднішнього» [Стасіневич 2017]. Олег Коцарев наголосив, що авторка «взяла на озброєння часопросторову багатозначність, переходить з епохи в епоху, легендарний, майже романтичний антураж, неквапливу задумливу й одночасно не позбавлену епічності нарацію <...> А також – уважно прописування знакових багатоповерхових деталей: монети-прикраси, дерева, камінці, запахи, одяг, повітряні змії, хвилі, кольори тощо» [Коцарев 2017]. Справді, хронотоп у збірці «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» має характер міфологічного, і художній ландшафт новел вибудовується з допомогою прийому деталізації, коли окрема деталь стає структуротворчим елементом («Вітер у порожній очниці», «Каштелян»). Ганна Улюра зазначила, що книжка Катерини Калитко «формально може нагадати магічний реалізм» [Улюра 2017]. «Але це не він, – далі твердить критикиня. – Тобто про притчі і вічний пошук домівки на тлі неминучості Історії не йдеться в принципі. Історія з великої літери здатна відбутися, поки існує довіра її головному суб'єкту – людині. А така довіра у світі Калитко давно втрачена. Натомість є, власне, неминущі історії» [Улюра 2017]. Можна погодитися із дослідницею, що композиційно збірка складається із «неминутих історій», розказаних у різних манерах і пронизаних світовідчуттям людини, яка опинилася поза межами лінійної Історії і яка прагне оприявити себе через «ословлений» травматичний досвід, тобто створити власну мапу присутності в Землі Загублених.

Мета статті – проаналізувати міфопоетичні коди збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки». Стаття ґрунтується на теоретичних засадах сучасного літературознавства в аспекті вивчення міфологізму в художніх творах (передусім міфокритичного підходу), на прийомах психологічного, культурно-історичного, герменевтичного й типологічного методів аналізу літературних текстів.

Основні завдання статті – розглянути міфологізм указаної книги в контексті досягнень сучасної української постмодерністської літератури; розкрити специфіку трактування архетипних образів у поезиї збірки; визначити засоби трансформації міфологічних сюжетів у новелах Катерини Калитко; з'ясувати особливості художнього мислення авторки.

Методи та методика дослідження. У літературознавчих дослідженнях міфологізм трактується як «спосіб поетичної реалізації міфу у творах ори-

гінальної літератури» [Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 452]. Основні принципи вивчення міфологізму в літературі сформулювали вчені-гуманітаристи Ролан Барт, Мірча Еліаде, Ернст Кассілер, Нортроп Фрай, Джон Фрезер, К.-Г. Юнг та ін. В українському літературознавстві до міфокритичного аналізу текстів зверталися Д. Наливайко [Наливайко 1980], Я. Поліщук [Поліщук 2002], Г. Фоміна та А. Нямцу [Фоміна, Нямцу 2009] тощо. Зараз це один із перспективних векторів літературознавчої аналітики.

Важливу думку висловив Карл-Густав Юнг у праці «Психологія та поезія»: «Кожна епоха – це як душа окремої людини, у неї свій, особливий, специфічно обмежений стан підсвідомості і потребує певної компенсації, яка потім, власне, й відбивається через колективне підсвідоме в той спосіб, що поет або віщун надає словесного виразу невисловленому цим моментом часу» [Юнг 2002, с. 131]. І далі продовжує: «суть твору мистецтва <...> в тому, що вона піднімається високо над особистим і говорить від імені людського духа і серця усього людства» [Юнг 2002, с. 133]. Катерина Калитко, як і інші сучасні письменники, надає словесного вираження колективному підсвідомому української нації, а разом із тим вона говорить і від імені усього людства, саме тому міфологічні коди стають важливим елементом її художньої системи. Тож основним методом аналізу збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» є міфокритичний, його доповнюють і прийоми психологічного, культурно-історичного, герменевтичного, типологічного методів.

Виклад основного матеріалу. Збірка «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» Катерини Калитко вже своєю назвою окреслює коло символічних понять, із допомогою яких авторка буде розповідати різні історії. У центрі художнього світу книжки – Земля Загублених. Це, на наш погляд, своєрідний «перевернутий» образ біблійної «землі обітованої», коли замість проживання в сакральному просторі рідного дому/землі/краю/батьківщини персонажі опиняються в закам'яній подобі життя, у якій немає права бути собою, тому ця земля називається Загубленою, бо кожен загубив себе в силу різних життєвих обставин і так і не зміг заново осягнути смисли свого існування. Катерина Калитко художньо досліджує весь спектр стану загубленості, відчуженості людини в часи постапокаліпсису, і кожна новела – майстерне зображення внутрішнього буття загубленої людини. Приміром, герой твору «Каштелян» із перших рядків озвучує власну ідентичність: «Я – дитина стіни. Я вийшов із каменю. Я живу на камені, опановую камінь, борюся з каменем, завдячую каменю...» [Калитко 2017, с. 35]. Мартин, військовий-перекладач із однойменної новели, таким бачить свій життєвий простір: «*«Принципова неперекладність ландшафту», – думає він, обводячи поглядом схил, густо порослий лапатами пініями та брудно-білими порхавками багатоповерхівок. Темні отвори вікон скидалися на кишеньки зі спорами, прикриті пластинками балконів, а засклена сходові клітка нагадувала червоточину, і*

він вагався, добре це чи ні – жити спорою всередині такого організму...» [Калитко 2017, с. 77]. Лале із новели «Вода», дівчина-сирота, вихована як хлопчик, із гіркотою усвідомлює власну покинутість у світі Загублених: «З того дня я вже розуміла, хто я, але продовжувала бути тим, ким мене зробили, стала триматися ще далі від компанії ровесників, урешті ставши цілковито відлюдьком, за спиною в якого підсміювалися. Але мені не боліло. Більше ніколи так не боліло, як тоді біля ставу, де я знайшла й остаточно загубила себе» [Калитко 2017, с. 12].

Збірка складається із дев'яти новел: «Вода», «Каштелян», «Вітер у порожній очниці», «Мартин», «Володарка зміїв», «Море нас поглинуло», «Лалібе-ла», «Хлопчик і син», «Вера і Флора». Перші три твори вибудовують альтернативну художню реальність, у якій можна відчитати жанрові коди притчі, казки, фентезі, куртуазної літератури, але авторка залишає від класичних ознак указаних жанрових форм лише натяки, бо кожна із них є основою для постмодерністської гри із текстом. На нашу думку, Катерина Калитко не ставить собі за мету повчати читача (те, що робить притча й казка), розважати його новими фентезійними світами, вона творить мапу Землі Загублених, заселяє її персонажами, що опинилися на маргінесі буття, дає голос цим персонажам і простір для самовираження. Тому жанрова природа текстів, що увійшли до збірки, хоч і поєднує елементи казки (що й винесено в назву), притчі, куртуазної літератури, але це будуть інверсовані елементи, змінені до протилежних значень. Яскравим прикладом є новела «Вода», у якій героїня Лале, ідентифікована названими батьками як син і вихована в ролі чоловіка, бунтує, втікає у ворожий табір і закохується в полководця Латіфа, відроджує в собі жіноче начало. Ганна Улюра пише про авторське «ламання» мандрівного сюжету в цьому творі: «Є такий дуже розповсюджений сюжет: молода жінка переодягається на воїна-чоловіка і з'являється на полі бою поруч із коханим, за яким на війну і пішла. Паралельно і ненавмисно вона просотується (цілком чоловічою) воєнною героїною, отже, рятує не тільки свого пасюка, а й свою країну. Калитко цей ладно скроєний мандрівний сюжет вивертає просто швами назовні» [Улюра 2017]. Лале рятує себе, бо життя у Змієвій Шії (так називалося місто, у якому вона жила) було для неї в'язницею. Спочатку її, маленьку, зачинили в сиротинці («єдиним господарем у тому домі був холод» [Калитко 2017, с. 5]), потім вона опинилася у родині названих батьків у місті, розміщеному на гірському хребті, і там їй не дозволили бути собою, виховуючи її як хлопчика («Дивне було відчуття: як хлопець, я мав би знайти й собі наречену, але насправді мріяла стати нареченою сама, хоч і не вміла цього висловити» [Калитко 2017, с. 5]). Свою справжню природу дівчина розкриває лише в стосунках із Латіфом, очільником чужинського війська, якому здала своє місто. У її вчинку – показати ворогу шлях до міста й дозволити завоювати його – немає жодного героїзму. Але є пристрасне бажання стати собою, тобто вийти із статусу загубленої людини.

Тарас Лютий висловив містку думку щодо композиції збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки», щодо способу компонування художнього матеріалу в ній: абрис збірки нагадують «специфічний архіпелаг фрагментів, об'єднаних аж ніяк не лінійною фабулою, а передовсім якимось недосяжним «мерехтливим кодом», яким оповідь вишиковується у дещо незвичне, на кшталт ризоми» [Лютий 2017]. Поняття «ризома», яке застосовує аналітик в оцінці структури збірки Катерини Калитко, на наш погляд, дуже вдало передає особливості художньої організації її текстів. Як постмодерністська категорія «ризома» є свідченням відмови автора від константності, продуманої структурності системи твору. Це бунт проти ієрархічності, «напередвизначеної» текстової стратегії, що орієнтується на чіткість, «впізнаваність» художньої структури. Новели Катерини Калитко занурюють читача в різні історії-фрагменти, з'єднані вони лише мапою Землі Загублених та інтенцією авторки описати досвід персонажів, що живуть на цій Землі. Але тексти будуть вільно вмонтовані в збірку, а хронотоп набиратиме ознак міфологічного. Лінійності й структурності в компонуванні творів не буде, хоча деякі персонажі з'являтимуться і в інших історіях (приміром, Лале, Латіф у новелах «Вода» та «Вітер у порожній очниці»). Дев'ять творів – це дев'ять голосів, до яких ти прислухаєшся, за історіями яких ти йдеш, щоб пізнати химерний і водночас такий впізнаваний світ Землі Загублених, бо кожен десь і колись міг відчувати те, через що пройшли герої книжки.

В одному з інтерв'ю Катерина Калитко так пояснила вибір назви збірки: «Я винесла в заголовок слово «казки», аби пом'якшити взаємодію читача з доволі дражливіми темами, поданими в не найпростішій формі. Для себе я це назвала актом авторського милосердя, коли людина може сказати: «Це казки, фантазмагорія, насправді такого не буває»... З іншого боку, казки є переважно територією страху. Я завжди їх сприймала не як розважальний жанр, а як портал у паралельні світи» [Катерина Калитко: Казки – це територія страху, 2017]. Тексти у збірці – це своєрідні портали в альтернативну реальність, якій письменниця дає назву «Земля Загублених». І мотив загубленості звучатиме в кожній історії-«казці», у сповіді кожного персонажа (Лале із «Води»; головного персонажа із «Каштеляна»; Ердаля із «Вітра у порожній очниці»; Мартина з однойменного твору, згвалтованого і внаслідок цього психічно хворого хлопця із «Володарки зміїв»; усіх, кого зустрічала на своєму шляху «хтонічна жінка» Вера із «Вери і Флори»...). Земля Загублених – це місткий образ-міфонім, який об'єднує в єдине ціле всі сюжети новел збірки. У цьому образі читач віднайде різні «сліди»-натяки на якісь знаки реального буття, як-от, балканський інтертекст у новелі «Море нас поглинуло», кримський та одеський ландшафт («Хлопчик і син», «Мартин»).

Збірка «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» Катерини Калитко відображає різні травматичні досвіди людини. Доречно в цьому контексті зачитувати таке спостереження дослідниці Тамари

Гундорові: «Особливістю постмодерністської ситуації в Україні можна вважати те, що в післятоталітарній ситуації зустріч з Іншим виявляється доволі травматичною подією. Саме тому в ній присутній радикально-авангардистський відтінок переоцінки цінностей і ресентимент <...> Постмодерний суб'єкт у творах українських авторів також не позбавлений травми, що видно із трактування сучасності як поля війни і відбудови або як пост-карнавального та постапокаліптичного безумств світу» [Гундорова 2013, с. 99–100]. Суб'єкти художнього зображення в книжці Катерини Калитко – це персонажі постапокаліптичного світу, глибоко потравмовані й відчужені, у них втрачені смисли буття, і кожен прагне ці смисли віднайти, якими б абсурдними вони не були. Показовим є персонаж із новели «Каштелян», який після руйнуванні фортеці, опинився наодинці з собою в мертвому місці. Апокаліпсис (напад ворогів і знищення всіх, хто жив у прикордонній фортеці) настав, герой його передчував, тому попросив замурувати його в стіні муру, щоб молитвами й аскезою врятувати інших. Але бій відбувся, і люди загинули. Письменниця із психологічною проникливістю описує стан персонажа, який намагається віднайти сенс буття в постапокаліптичному світі. Віднайти нові смисли свого існування після такої травматичної ситуації складно. Але він намагається. І спочатку для нього рятівною дією стає вдарення у дзвін, який сповіщає години: *«Перед самим полуднем почав підніматися на вежу. Я здолав сорок дві сходинки і себе, і вдарив у дзвона. Завмер, зачудовано вслухаючись <...> Навіщо? Спершу сподівався, що хтось прийде, збагне, що тут є уцілілий, той, кого так безсердечно забули. Коли ніхто не повернувся, я дзвонив, щоб створити ілюзію, буцімто фортеця жива...»* [Калитко 2017, с. 44]. Євген Стасіневич зазначає, що в історії каштеляна прочитуються «виворіт «Робінзона Крузо»» [Стасіневич 2017], і можемо погодитися з цим твердженням, оскільки у творі Катерини Калитко це так само людина, яка опинилася в ізоляції від соціуму. Проблема ізоляції осмислюється у збірці дуже широко. Ізоляція буває вимушена, її можуть зумовити обставини зовнішнього життя (саме такою вона є в безіменного каштеляна), але вона буває і внутрішньою (як-от у Лале із «Води», коли вона усвідомлює прірву між собою та хлопчиками-підлітками, із якими проводила свій час, і дистанціюється від людей). Внутрішнє дистанціювання від Інших/Іншого, а відтак відчуття тотальної самотності – ключова проблема персонажів Землі Загублених. Інколи це добровільна внутрішня в'язниця, у яку герої самі себе запроторюють. Саме це й відбувається із персонажем новели «Каштелян». Спочатку він добровільно ув'язнив себе у мурі стіни (*«Я – дитина стіни. Я вийшов із каменю»*) [Калитко 2017, с. 35], потім – у межах мертвої фортеці, у якій єдиним живим голосом був дзвін, що відміряє час. Це теж характеристична деталь, адже завдяки тому, що може дзвоном сповіщати годину доби, каштелян ніби засвідчує свою присутність, адже він «зловив» невловимий час. Він накреслює своє існування на мапі Землі Загублених, але його не бачить ніхто. Каштелян відчуває спорідненість і

зв'язок із кам'яною стіною, у якій був замуруваний в часи битви за фортецю (для нього це був час апокаліпсису). І в такому напруженні, в ізоляції, але в теплому лоні матері-стіни він відчував захищеність, тому й зізнається: *«Мене народила стіна, і я боявся далеко відходити від її материнської груді»* [Калитко 2017, с. 47]. Катерина Калитко поступово підводить персонажа до необхідності сепарації від «стіни-матері», адже буття каштеляна занадто звузилося, і він перестав відчувати себе живим, цілковито отожднюючи себе із каменем, тобто загубленим, приреченим, знерухомленим, відчуженим.

Архетипні образи каменю й води потребують ширшого аналізу в контексті ідейно-художнього змісту новел збірки Катерини Калитко. Валерій Войтович так характеризує архетип «каменю»: *«Камінь – один із першоелементів світу (поряд із землею, водою, вогнем та повітрям). Каміння, скелі – символізують вічність – на відміну від дерева. За народними віруваннями, каміння може народжувати людей, а люди перетворюватися на каміння»* [Войтович 2002, с. 218]. Щодо води, то *«за народним віруваннями, найвеличніший дар неба Матері-Землі, бо вона оживлює її та робить плодючою»* [Войтович 2002, с. 83]. Камінь (стіна) «народила» персонажа новели «Каштелян», але до життя його повернула саме вода.

У такий спосіб – на архетипному протиставленні води-каменю – письменниця моделює у творі ситуацію духовного зцілення і звільнення героя, його остаточної сепарації від «материнської груді/стіни/муру. Схопивши цебро, у яке прагнув набрати води із річки, що була за межами його фортеці (читаємо – межами внутрішньої в'язниці), каштелян побіг до річки, де й проживає духовну зміну. Вода оживляє його мертву суть: *«Забрів у річку по коліна, потім по пояс. Цебро плавало поруч, і я зовсім забув, нащо воно мені здалося. Умився. Вода була тепла й зелена, пахла травною... Я не знав, скільки часу минуло, а тоді озирнувся на свій схил і побачив фортецю такою далекою, такою малою, що годі було в ній роздивитися і мій дзвін, і моє маленьке поле, не кажучи вже про моє життя»* [Калитко 2017, с. 49]. Каштелян, здійснивши рішучий духовний стрибок за межі фортеці, насправді опиняється на порозі віднайдення нових смислів буття. Він готовий іти до людей і неспроста зустрічає першою саме дівчинку – чисту людську свідомість, нетравмовану душу, яка дивиться на світ із довірою: *«Думає, що вона злякається, закричить, на крик збіжаться власники тих голосів <...>, а в мене досі немає годячого пояснення, як і навіщо я тут опинився. Але дівчинка підняла на мене голову і сказала абсолютно спокійно:*

- Ти приніс мені цебро? Дякую. Я впустила наше в колодязь і молилася, щоб воно знайшлося. А ти приніс нам нове. Як тебе звати?...» [Калитко 2017, с. 51].

Вода відродила й жіноче ество Лале із однойменної новели. Протиставлення життя в Змієвій Шії (як камінного, неживого, не-ідентичного, не-автентичного) та життя в парі з Латіфом (як такого, що розкриває всю глибину жіночої душі й красу

тіла) – ключовий композиційний принцип твору. Кінцівка новели відтворює картину зливи, яка не вщухала кілька днів поспіль. Для Лале ця злива є символом її внутрішнього очищення й повернення свого «Я»: «Злива змиває мене зі Змієвої Ший, я-бо точно знаю, що саме з тих країв, де родяться довгоногі дощі, які, переступаючи гори, приходять до нас, примандрували сюди колись і мої чужинські зелені очі. Помандрували й вибрали мене» [Калитко 2017, с. 51].

Інваріантом архетипу води в новелах збірки є образ моря. Про море згадують персонажі Землі Загублених («Вода»), поблизу нього живуть («Вера і Флора», «Море нас поглинуло»). Море стає останнім прихистком травмованого серця Коштани, героїні твору «Море нас поглинуло». По-філософськи й поетично про море висловлюється Латіф («Вода»): «Море – це насправді чарівне скло, яке збільшує все, що ти маєш. Якщо прийдеши до нього з печалю, вона виросте в ціле горе, поки пливеш, а якщо в тебе є радість – її стане, щоб зробити серед моря острів...» [Калитко 2017, с. 27].

Збірка «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки», ґрунтуючись на первісно-міфологічних уявленнях про світ та авторській антропо-

логічній концепції, творить різні моделі людського буття, різні типи людських характерів, порушує універсальні проблеми загальнолюдського змісту, відтворює світовідчуження людини XXI століття й досвід травми як на індивідуальному, так і суспільному рівні.

Висновки. Отже, прозові тексти Катерини Калитко зі збірки «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» є новаторськими за способом трактування загальнолюдських проблем, вони відображають неповторний авторський міфосвіт. Міфологічна концепція буття в новелах письменниці формується на основі ключових образів-архетипів землі, води, повітря, вогню.

Катерина Калитко виявляє нові можливості міфологізму в просторі постмодерністського тексту, розкриває універсальні проблеми людського буття, моделює психологічні стани особистості в інтер'єрі різних історичних епох. У збірці «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» актуалізуються питання гендеру, тілесності, самоідентичності, автентичності буття, пошуків смислу існування, і міфологічна призма, крізь яку розгортаються сюжети новел письменниці, надає творам художньої універсальності, позачасовості.

Література

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 662 с.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодернізм: монографія. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Критика, 2013. 344 с.
3. Катерина Калитко: «Для всіх є місце і ніхто не є неістотним – на те й існує Земля Загублених» (інтерв'ю вела О. Вашелені). *Сайт «Видавництва Старого Лева»*. 2017. URL: <https://starylev.com.ua/news/kateryna-kalytko-dlya-vsikh-ye-misce-i-nihto-ne-ye-neistotnym-na-te-y-isnuye-zemlya-zagubleniyh>.
4. Калитко К. Земля Загублених, або маленькі страшні казки: оповідання. Львів. 2017. 224 с.
5. Катерина Калитко: Казки – це територія страху (інтерв'ю О. Піддубної). *BBC Україна*. 12.12.2017. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42225201>
6. Коцарев О. Біль і міф оповідань Катерини Калитко. *Сайт «Видавництва Старого Лева»*. 18.06.2017 URL: <https://starylev.com.ua/blogs/bil-i-mif-opovidan-kateryny-kalytko>
7. Літературознавчий словник-довідник. Ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І.Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
8. Лютий Т. «Земля Загублених» Калитко: читання, яке зачудовує *BBC Україна*. 17.11.2017 URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42024286>
9. Наливайко Д. Міфологія і сучасна література *Всесвіт*. 1980. № 2. С. 170–182.
10. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с.
11. Стасіневич Є. Віднайдена література: «Земля Загублених» Катерини Калитко. *Сайт «Видавництва Старого Лева»*. 01.08.2017. URL: <http://archive.chytomo.com/news/vidnajdena-literatura-zemlya-zagublenix-katerini-kalitko>
12. Улюра Г. Право бути незрозумілим. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/66268>
13. Фоміна Г., Нямцу А. Міф і легенда у загальнокультурному просторі: монографія. Чернівці: Рута, 2009. 239 с.
14. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., допов. Львів, 2001. С. 142–172.
15. Юнг К.-Г. Психологія та поезія. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., допов. Львів, 2001. С. 119–138.

References

1. Voitovych V. (2002) *Ukrainska mifolohiia* [Ukrainian mythology]. Kyiv: Lybid. 662 s. [in Ukrainian].
2. Hundorova T. (2013) *Pisliachornobylska biblioteka: Ukrainskyi literaturnyi postmodernizm: monohrafiia*. [Post-Chernobyl Library: Ukrainian Literary Postmodernism]. Vyd. 2-he, vypr. i dopov. Kyiv: Krytyka. 344 s. [in Ukrainian].
3. Kateryna Kalytko (2017) «Dlia vsikh ye mistse i nikhto ne ye neistotnym – na te y isnuie Zemlia Zahublenykh» (interviu) [«There is a place for everyone and no one is insignificant – that's what Land of the Lost

exists for»]. *Sait «Vydavnytstva Staroho Leva»*. URL: <https://starylev.com.ua/news/kateryna-kalytko-dlya-vsih-ye-misce-i-nihto-ne-yeneistotnym-na-te-y-isnuye-zemlya-zagublenyh> [in Ukrainian].

4. Kalytko K. (2017) *Zemlia Zahublenykh, abo malenki strashni kazky* [Land of the Lost, or Little scary tales]: opovidannia. Lviv. 224 s. [in Ukrainian].

5. Kateryna Kalytko (2017) *Kazky – tse terytorii strakhu* [Fairy tales are the territory of fear] (interview O. Piddubnoi). *BBC Ukraina*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42225201> [in Ukrainian].

6. Kotsarev O. (2017) *Bil i mif opovidan Kateryny Kalytko* [The pain and myth of Kateryna Kalytko's stories]. *Sait «Vydavnytstva Staroho Leva»*. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/bil-i-mif-opovidan-kateryny-kalytko> [in Ukrainian].

7. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (2007) [Literary dictionary-reference]. Red. R.T. Hromiaka, Yu.I. Kovaliva, V.I. Teremka. Kyiv: VTs «Akademii». 752 s. [in Ukrainian].

8. Liutyi T. (2017) «Zemlia Zahublenykh» Kalytko: chytannia, yake zachudovuie [«Land of the Lost» Kalitko: reading that amazes]. *BBC Ukraina*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42024286> [in Ukrainian].

9. Nalyvaiko D. (1980) *Mifolohiia i suchasna literatura* [Mythology and modern literature]. *Vsesvit*. № 2. S. 170–182 [in Ukrainian].

10. Polishchuk Ya. (2002) *Mifolohichni horyzont ukrainskoho modernizmu* [The mythological horizon of Ukrainian modernism]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. 392 s. [in Ukrainian].

11. Stasinevych Ye. (2017) *Vidnaidena literatura: «Zemlia Zahublenykh» Kateryny Kalytko* [Found literature: “Land of the Lost” by Kateryna Kalytko]. *Sait «Vydavnytstva Staroho Leva»*. URL: <http://archive.chytomo.com/news/vidnaidena-literatura-zemlya-zagublenix-katerini-kalitko> [in Ukrainian].

12. Uliura H. (2017) *Pravo buty nezrozumilym* [The right to be unclear]. *Zbruch*. URL: <https://zbruc.eu/node/66268> [in Ukrainian].

13. Fomina H., Niamtsu A. (2009) *Mif i lehenda u zahalnokulturnomu prostori* [Myth and legend in the general cultural space]: monohrafiia. Chernivtsi: Ruta. 239 s. [in Ukrainian].

14. Frai N. (2001) *Arkhetypnyi analiz: teoriia mitiv* [Archetypal analysis: theory of myths]. *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. Za red. Marii Zubrytskoi*. 2-e vyd., dopov. Lviv. S. 142–172 [in Ukrainian].

15. Yunh K.-G. (2001) *Psykhologhiia ta poeziia* [Psychology and poetry]. *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st. Za red. Marii Zubrytskoi*. 2-e vyd., dopov. Lviv. S. 119–138 [in Ukrainian].

MYTHOPOETICS OF THE COLLECTION “LAND OF THE LOST, OR LITTLE SCARY TALES” BY KATERYNA KALYTKO

Abstract. The article examines “Land of the Lost, or Little Scary Tales” by Kateryna Kalytko, a contemporary Ukrainian writer and winner of the Shevchenko Prize in 2023. The collection was published in 2017 and was awarded the BBC Book of the Year.

The purpose of the article is to analyse the mythopoetic codes of the collection ‘Land of the Lost, or Little Scary Tales’. According to the goal, the following tasks are set: to explore the mythology present in the book within the context of contemporary achievements in Ukrainian postmodern literature; to reveal the specifics of the interpretation of archetypal images in the poetics of the collection; to identify the means by which mythological plots are transformed in Kateryna Kalytko’s novels; to find out the peculiarities of the author’s artistic thinking. The article is focused on the theoretical foundations of contemporary literary studies regarding the analysis of mythology in works of fiction, on the techniques of psychological, cultural and historical, hermeneutical and typological methods in the interpretation of literary texts.

Kateryna Kalytko’s prose texts from the collection “Land of the Lost or Little Scary Tales” are noteworthy for their innovative treatment of universal problems, reflecting the author’s unique mythos. The writer’s mythological concept of existence is established through fundamental archetypal images: earth, water, air, and fire. Also significant within the structure of the texts are symbolic imageries such as stones (“Water”, “Kashtelian”), snakes (“The Lady of the Serpents”), and so on. Kateryna Kalytko explores the potential of mythology in postmodern literature, delving into universal issues of human existence while depicting individual psychological states across various historical periods.

The collection “Land of the Lost, or Little Scary Tales” prompts discussions on topics of gender, physicality, self-identity, authenticity of existence, and the search for the meaning of life and the mythological prism through which the author crafts their short stories grants the collection artistic universality and timelessness.

Keywords: contemporary literature, postmodernism, short story, Kateryna Kalytko, mythopoetics, mythology, fairy tale.

© Кузьма О., 2023 р.

Оксана Кузьма – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>

Oksana Kuzma – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>